

عنوان بخش

روان شناسی تربیتی؛
یادگیری و انگیزش
Ph.D

- **به زعم هرگنهان والسون؛** یادگیری یکی از مهم‌ترین زمینه‌ها در روان‌شناسی امروز و در عین حال یکی از مشکل‌ترین مفاهیم برای تعریف کردن است.
- از نظر کیمیل یادگیری ایجاد تغییر نسبتاً پایدار در رفتار یا توان رفتاری است که از تجربه ناشی می‌شود و نمی‌توان آن را به حالت‌های موقت بدن مانند بیماری، خستگی یا داروها نسبت داد.

TEST

تست: کدام تعریف زیر کامل‌ترین تعریف یادگیری است؟ (تألیفی - Pfn.D)

- الف) کسب اطلاعات جدید و رفتارهای مطلوب در نتیجه‌ی آموزش
  - ب) ایجاد تغییر نسبتاً پایدار در توان رفتاری بر اثر تجربه
  - ج) حذف رفتارهای نامطلوب از راه الگوبرداری
  - د) گزینش نگرش‌های تازه نسبت به اندیشه‌ها و مسائل جدید.
- پاسخ: گزینه‌ی (ب) صحیح است.

نکات برتر

① تفاوت عمده‌ی پاداش و تقویت این است که تقویت‌کننده رفتاری را که بلافاصله پیش از وقوع آن انجام می‌شود، نیرومند می‌سازد، ولی پاداش چیزی است که برای انجام کاری زمان و نیروی قابل ملاحظه‌ای صرف آن شده یا عملی موردپسند جامعه است؛ پس نمی‌توان گفت که پاداش عملی را نیرومند می‌سازد. ② از نظر اسکینر تغییرات رفتاری یادگیری هستند و نیاز به استنباط دیگری نیست ولی اکثر نظریه‌پردازان یادگیری را واسطه‌ی رفتار و یک متغیر رابط می‌دانند.

TEST

تست: تفاوت تقویت و پاداش در چیست؟ (تألیفی - Pfn.D)

- الف) تقویت موقتی است ولی پاداش دائمی.
  - ب) پاداش موقتی است ولی تقویت دائمی.
  - ج) تقویت رفتار را نیرومند می‌سازد ولی پاداش رفتار را نیرومند نمی‌سازد.
  - د) پاداش رفتار را نیرومند می‌سازد ولی تقویت رفتار را نیرومند نمی‌سازد.
- پاسخ: گزینه‌ی (ج) صحیح است.
- **توان رفتاری چیست؟** توان رفتاری حاکی از آن است که تغییر حاصل از یادگیری به تغییر در توانایی‌های یادگیرنده انجامیده نه صرفاً تغییر در رفتار ظاهری او.
  - برای شناخت یادگیری تنها از طریق مراجعه به رفتار آشکار فرد می‌توان از آن اطلاع حاصل کرد، اما برای شناخت رفتار، اعمال و حرکات درونی و بیرونی فرد نشان‌دهنده هستند.
  - **روانشناسان رفتار را به دو دسته تقسیم کرده‌اند؛** ۱- درونی (نهان)؛ ۲- بیرونی (آشکار) تقسیم کرده‌اند. به زعم گیچ و برلایتر، همه‌ی روان‌شناسان نیاز دارند که رفتارهای آشکار فرد را برای تعیین یادگیری در فرد مورد مشاهده قرار دهند، رفتار قابل مشاهده برابر است با عملکرد فرد.

■ **تفاوت رفتار و عملکرد:** عبارت است از این که رفتار به هر گونه عمل شخص اشاره دارد، ولی عملکرد نتیجه‌ی عمل فرد را دربر دارد. به زعم گانیه؛ عملکردها، رفتارهایی هستند که برحسب تأثیراتشان دسته‌بندی و نامگذاری می‌شوند. آنچه یاد گرفته می‌شود ممکن است بلافاصله مورد استفاده قرار نگیرد. برای مثال، بازیکنان فوتبال ممکن است با دیدن فیلم یا توضیحات مربی ورزش در طول تمرینات، نحوه بازی کردن را یاد بگیرند، اما تا فرصت انجام بازی در روز مسابقه فرانسند؛ ممکن است یادگیری خود را در رفتار ظاهر نسانند.

■ **نکته‌برتر:** به قول هیلگارد و باور، تفاوت یادگیری و عملکرد؛ دانستن چگونه انجام دادن کاری و انجام دادن آن کار است. توان عمل کردن متفاوت از یادگیری حاصل شده است، هر چند که رفتار فوراً تغییر نکرده باشد.

TEST

کست: کدام عبارت درباره‌ی رابطه یادگیری و عملکرد صحیح است؟ (تالیفی - Ph.D)

- الف) یادگیری و عملکرد دو اصطلاح مختلف برای یک مفهوم واحد هستند.
- ب) یادگیری نوعی توانایی است، اما عملکرد تظاهرات آشکار یادگیری است.
- ج) یادگیری همان رفتار است، اما عملکرد با آن‌ها تفاوت دارد.
- د) یادگیری محصول عملکرد است.

■ **پاسخ:** گزینه‌ی (ب) صحیح است. تغییر حاصل از یادگیری به تغییر در توانایی‌های یادگیرنده می‌انجامد و نوعی توانایی در یادگیرنده ایجاد می‌کند، ولی عملکرد به رفتار قابل مشاهده یا نتیجه‌ی عمل فرد اشاره دارد.

■ **برای تعیین دقیق عملکرد:** ۱- استفاده از وسایل دقیق سنجش عملکرد؛ ۲- سنجش عملکرد آن‌ها به دفعات در شرایط مختلف، مؤثر واقع می‌شود.

■ **منظور از تجربه در یادگیری:** تأثیر متقابل بین محرک‌های درونی و بیرونی و یادگیرنده است.

■ **نظر کاکس ولایت در مورد تجربه:** ما تجربه را، به پیروی از جان دیویی به عنوان نوعی داد و ستد بین فرد (یادگیرنده) و آنچه در زمان یادگیری، محیط او را تشکیل می‌دهد تعریف می‌کنیم.

■ **دو نوع یادگیری عبارت‌اند از:** ۱- عمدی؛ ۲- اتفاقی وجود دارد.

■ یادگیری و تفکر: تفکر هم محصول یادگیری است و هم جزء تجاربی است که به یادگیری می‌انجامد.

حساس شدن. خوگیری. فریزه و باز تاب:

■ **حساس شدن فرآیندی است که از طریق آن ارگانیسم نسبت به جنبه‌هایی از محیطش حساس تر می‌شود و خوگیری فرآیندی است که از طریق آن ارگانیسم نسبت به اطرافش کمتر حساس می‌شود.**

■ **نکته‌برتر:** برخی از روان‌شناسان در یادگیری بودن خوگیری و حساس شدن تردید دارند، زیرا این تغییرات رفتاری گاهی موقتی‌اند و شرط نسبتاً پایدار تعریف یادگیری را برآورده نمی‌سازند.

■ **خوگیری و حساس شدن چون اصلاً با تداعی بین امور سروکار ندارند و تنها با یک محرک سروکار دارند؛ یادگیری غیرتداعی‌گرا یا محرک اثر واحد نامیده می‌شوند.**

■ **علاوه بر خوگیری و حساس شدن نوع دیگری از یادگیری غیرتداعی‌گرا وجود دارد که به آن یادگیری مبتنی بر رویارویی محرک می‌گویند و بر سه نوع است: یادگیری بو، یادگیری صدای پرنده و نقش‌پذیری.**

■ **پیر نقش‌پذیری را به دو گونه تقسیم کرده است:** نقش‌پذیری فرزند و نقش‌پذیری جنسی، در نقش‌پذیری فرزند ارگانیسم در دوران حساسی از عمر خود وقتی که با یک محرک دیداری متحرک مواجه می‌گردد به آن نزدیک می‌شود و آن را دنبال می‌نماید، مانند مثال لورنز با جوجه اردک‌ها، در نقش‌پذیری

جنسی، ارگانسیم به هنگام رسیدن به بلوغ جنسی سعی می‌کند با ارگانسیم‌ی که نسبت به آن نقش‌پذیر شده است؛ جفت‌گیری کند.

نکات بزرگ

❶ لورنز دریافت که رفتار ویژه‌ی نوع در طول یک دوره‌ی حساس رخ می‌دهد. بازتاب را می‌توان یک پاسخ نآموخته‌ی ذاتی در واکنش به طبقه‌ی خاصی از محرک‌ها دانست. علاوه بر بازتاب‌ها که رفتارهای ساده هستند، رفتار پیچیده هم می‌تواند نآموخته باشد مثلاً غرایز که الگوهای رفتاری پیچیده هستند، از این نوع‌اند. ❷ البته گاه‌ها به‌جای اصطلاح غریزه از اصطلاح رفتار ویژه‌ی نوع استفاده می‌شود؛ زیرا جنبه‌ی توصیفی این اصطلاح بیشتر است.

TEST

تست: کدام گزینه یادگیری غیرتداعی‌گرا محسوب نمی‌شود؟ (تالیفی - Pf.D)

- الف) خوگیری (ب) حساس شدن (ج) نقش‌پذیری (د) شرطی‌سازی
- پاسخ: گزینه‌ی (د) صحیح است.

تفاوت یادگیری و شرطی شدن:

■ یادگیری اصطلاحی است که برای توصیف تغییرات ایجاد شده در توان رفتاری که از تجربه ناشی می‌شود به کار می‌رود؛ ولی شرطی‌سازی اصطلاح دقیق‌تری است که برای توصیف شیوه‌های واقعی تغییر رفتار مورد استفاده قرار می‌گیرد.

☑ **شرطی‌سازی بر دو گونه است:** کلاسیک و وسیله‌ای. در شرطی‌سازی کلاسیک ارگانسیم هیچ کنترلی بر تقویت‌کننده ندارد و به عبارت دیگر تقویت‌کننده به هیچ‌کدام از پاسخ‌های آشکاری که از ارگانسیم سرمی‌زند، وابسته نیست، ولی در شرطی‌سازی وسیله‌ای ارگانسیم باید پیش از آن که تقویت شود، به‌نحو خاصی عمل کند، یعنی تقویت به رفتار، ارگانسیم وابسته است، پس در شرطی‌سازی وسیله‌ای رفتار حیوان وسیله‌ای است برای دریافت چیزی که می‌خواهد.

TEST

تست: تفاوت شرطی شدن کلاسیک و وسیله‌ای در چیست؟ (تالیفی - Pf.D)

- الف) شرطی کلاسیک به تقویت وابسته است، اما شرطی وسیله‌ای به تقویت وابسته نیست.
 ب) در شرطی کلاسیک حیوان هیچ کنترلی بر تقویت‌کننده ندارد، اما در شرطی شدن وسیله‌ای تقویت به رفتار حیوان وابسته است.
 ج) شرطی کلاسیک سریع‌تر از شرطی وسیله‌ای رخ می‌دهد.
 د) شرطی وسیله‌ای یادگیری به حساب می‌آید، اما شرطی کلاسیک یادگیری محسوب نمی‌گردد.
- پاسخ: گزینه‌ی (ب) صحیح است.

تست: «این نوع رفتار به وسیله‌ی پیامدهایش کنترل می‌شود؛ این رفتار چه نام دارد؟»

TEST

(تالیفی - Pf.D)

- الف) پاسخگر (ب) کنشگر (ج) بازتابی (د) وسیله‌ای
- پاسخ: گزینه‌ی (ب) صحیح است.

نکته برتر: شرطی‌سازی گریز و اجتناب، دو نوع از شرطی‌سازی وسیله‌ای هستند.

TEST

تست: موقعیت زیر گویای چه نوع شرطی‌شدنی است؟ (تألیفی - P.h.D)

«موش در جعبه گذاشته می‌شود و به کف قفس جریان برق وصل می‌شود. موش بالا و پایین می‌پرد یا کارهای دیگری انجام می‌دهد. در ضمن این که موش برای گریز از شوک برقی تقلا می‌کند، تصادفاً اهرم را فشار می‌دهد و جریان برق قطع می‌گردد. موش اهرم فشار دادن را با قطع شوک تداوی خواهد کرد».

الف) پاسخگر   ب) کنشگر   ج) بازتابی   د) سطح بالا

■ پاسخ: گزینه‌ی (ب) صحیح است.

نکته برتر: به‌طور کلی، علاوه بر بازتاب‌ها و مکانیزم‌های کنترل حیاتی که نقش آن‌ها حفظ تعادل فیزیولوژیکی است برای بقای خود به مکانیزم‌های دیگری نیز نیاز داریم که از راه کنش متقابل با محیط برآورده می‌شوند و ارگانیسم به کمک آن‌ها با محیط در حال تغییر خود سازگار می‌شود، پس از راه شرطی‌سازی کلاسیک می‌آموزیم که چه چیزهایی مفید یا مضر هستند و از طریق شرطی‌سازی وسیله‌ای (کنشگر) یاد می‌گیریم، چگونه چیزهای مطلوب را به‌دست آوریم و از چیزهای نامطلوب دوری گزینیم.

روش‌های مطالعه یادگیری

علم چیست؟

■ به نظر "هرگنهان و السون" علم از ترکیب خردگرایی تأکید بر عملیات ذهنی و تجربه‌گرایی (تأکید بر تجربه) تشکیل شده است و این دو در نظریه به هم می‌پیوندند و نظریه نیز هر چند پیچیده و انتزاعی باشد، باید از آزمون سخت تجربی کامیاب بیرون آید.

نکته برتر: نظریه باید از اصل ایجاز پیروی نماید. برطبق اصل ایجاز یا امساک‌گری (که گاهی اصل اقتصادی، تیغ اکام یا قانون مورگان خوانده می‌شود) وقتی که دو نظریه با اثربخشی یکسان پدیده‌های واحدی را تبیین می‌کنند، اما یکی از تبیین‌ها ساده و دیگری پیچیده است، ما باید تبیین ساده‌تر را مورد استفاده قرار دهیم.

☑ **فرضیه:** پژوهشگر برای پاسخگویی به سؤال هر پژوهش، فرضیه یا فرضیاتی (حدس‌های علمی) را صورت‌بندی می‌کند. شرط مهم فرضیه، آزمون‌پذیر بودن آن است.

☑ **نظریه:** اگر اطلاعات جمع‌آوری شده از فرضیه حمایت کند، پایه و اساسی برای تعمیم یا نتیجه‌گیری کلی به‌وجود می‌آید که با کار بیشتر به نظریه تبدیل می‌شود. یعنی با جمع‌آوری واقعیات بیشتر نظریه شکل می‌گیرد. نظریه عبارت است از مجموعه‌ای از سازه‌ها، مفاهیم، تعاریف و گزاره‌های مرتبط به‌هم از طریق مشخص ساختن روابط بین متغیرها، با هدف تبیین و پیش‌بینی پدیده‌ها، دید نظام‌یافته‌ای از پدیده‌ها ارائه می‌کند.

■ **نظریه باید دارای ویژگی‌های ذیل باشد:** دارای مفروضه‌های اندک و زبان ساده (اصل امساک‌گری)، سازگاری با دانش پیشین، فراهم کردن ابزار برای آزمون خود، ایجاد انگیزه‌ی تحقیقی.

نکته برتر: نظریه‌پردازی شامل مشاهده، تجربه و قیاس است.

☑ **قانون:** چنانچه نظریه در شرایط مختلفی مورد آزمایش قرارگیرد و اطلاعات آزمایشی و تجربی آن تأیید شود و بتواند رابطه‌ی منطقی و منظمی را پیش‌بینی کند، تبدیل به قانون می‌شود.